

SỰ GẮN KẾT GIỮA HOẠT ĐỘNG THỂ CHẤT VÀ DINH DƯỠNG HỌC ĐƯỜNG MỘT TRONG NHỮNG GIẢI PHÁP QUAN TRỌNG ĐẠT ĐƯỢC CÁC CHỈ TIÊU CỦA ĐỀ ÁN 641

TS. Đàm Quốc Chính¹

Trong khuôn khổ bài viết này xin được chia sẻ thông tin và đưa ra các nhận xét, khuyến nghị với tư cách là một thành viên tổ tư vấn, triển khai, giám sát mô hình điểm “Bữa ăn học đường đảm bảo dinh dưỡng hợp lý kết hợp tăng cường hoạt động thể lực” trong thực tiễn nhằm thực hiện có hiệu quả Quyết định số 41/QĐ-TTg ngày 8/1/2019 của Thủ tướng chính phủ. Cũng như để góp phần thực hiện các chương trình, kế hoạch, đề án khác của Chính phủ như:

Đề án tổng thể “Nâng cao thể lực, tầm vóc người Việt Nam giai đoạn 2011-2030”; Chiến lược Quốc gia về Dinh dưỡng giai đoạn 2011-2020 và tầm nhìn đến năm 2030 và Đề án tổng thể phát triển GDTC và thể thao trường học giai đoạn 2016-2020 định hướng đến năm 2025.

Mặt khác, với tư cách là một cán bộ trực tiếp tham gia xây dựng đề án, trực tiếp tư vấn Ban điều phối đề án, trực tiếp triển khai Đề án Tổng thể “Nâng cao thể lực, tầm vóc người Việt Nam giai đoạn 2011-2030” (Đề án 641) được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt tại quyết định số 641/QĐ-TTg ngày 28/4/2011 đã được triển khai gần 10 năm trong thực tế mà trong quá trình triển khai đề án này cũng là một thành viên trực tiếp triển khai mô hình phát triển thể lực - tầm vóc thanh thiếu niên Việt Nam cấp trường học, cấp huyện tại Bắc Giang, huyện Ba Chẽ tỉnh Quảng Ninh, huyện Sơn Hòa tỉnh Phú Yên, quận Bắc Từ Liêm TP. Hà Nội, huyện Kỳ Sơn tỉnh Nghệ An cũng như một số tỉnh thành khác như Cần Thơ, Vĩnh Long, Tiền Giang, Đồng Nai, TP.HCM... để cung cấp một số thông tin, một số nhận xét chia sẻ với kết quả mô hình điểm đã triển khai theo Quyết định 41/QĐ-TTg đã thực hiện.

Thông tin và một số nhận xét, đề xuất, khuyến nghị về việc triển khai mô hình điểm

(MHD): “Bữa ăn học đường đảm bảo dinh dưỡng hợp lý kết hợp tăng cường hoạt động thể lực” do Bộ GD&ĐT đã và đang triển khai:

Trước hết từ góc độ cá nhân, tôi nhận định rằng việc triển khai mô hình điểm: “Bữa ăn học đường đảm bảo dinh dưỡng hợp lý kết hợp tăng cường hoạt động thể lực” là một cách tiếp cận đúng và có hiệu quả trong việc triển khai thực hiện Quyết định 41/QĐ-TTg ngày 8/1/2019 của Thủ tướng chính phủ. Nhận định như vậy bởi các lý do sau:

a. Thứ nhất, việc triển khai “Mô hình điểm” này là phù hợp với đòi hỏi của thực tiễn ở Việt Nam, phù hợp với điều kiện phát triển kinh tế - xã hội của Việt Nam trong giai đoạn phát triển hiện nay của đất nước.

b. Thứ hai, việc triển khai “Mô hình điểm” là cách tiếp cận đúng trong việc giải quyết một vấn đề “lớn” có ảnh hưởng đến sự phát triển sau này của thế hệ trẻ Việt Nam nên có thể được coi là sự “thận trọng” cần thiết. Qua kết quả của việc triển khai mô hình điểm này đã được trình bày thành tài liệu, được đại diện tổ triển khai báo cáo tóm tắt kết quả triển khai “mô hình điểm” trong thực tiễn 1 năm học tại 10 tỉnh thành đại diện cho 5 vùng sinh thái trong tổng số 3616 học sinh mầm non (có 1982 học sinh là đối tượng can thiệp trực tiếp); 4676 học sinh tiểu học (có 2622 học sinh là đối tượng can thiệp trực tiếp tại Hội nghị Tổng kết việc triển khai mô hình điểm do Bộ GD&ĐT tổ chức tháng 12/2021, cho thấy sự “thận trọng” nêu trên là cần thiết mà vẫn đảm bảo tính khoa học.

c. Thứ ba là: việc triển khai trong thực tiễn “mô hình điểm” là sự phối hợp với “cách tiếp cận chung” của các Quốc gia triển khai các chương trình tương tự. Xin viện dẫn các chương trình nghiên cứu đã triển khai của các quốc gia

Ảnh minh họa (Nguồn Internet)

trên thế giới như Na Uy, Phần Lan, và một số các nước khác ở châu Âu; Mỹ, Mê xi cô, Canada – Châu Mỹ; Nhật Bản, Hàn Quốc, Singapore, Malaysia, Ả rập Xê út, Brunei, Trung Quốc – Châu Á; Ai cập, Tuynisi, Nam Phi v.v... - Châu Phi; và Australia, Newzeland – Châu Đại Dương, khi tiến hành triển khai xây dựng chương trình “Bữa ăn học đường đảm bảo dinh dưỡng hợp lý kết hợp tăng cường hoạt động thể lực” ở các cấp độ khác nhau với các tên gọi khác nhau như “Bữa ăn học đường cân bằng và hoạt động thể chất”, “Bữa ăn học đường cân bằng dinh dưỡng”, “Dinh dưỡng học đường lành mạnh đảm bảo cho hoạt động tập luyện thể thao”, “Bữa ăn học đường có kiểm soát”, “Bữa ăn học đường tối ưu” v.v... đều thông qua hình thức – phương pháp tiếp cận “thí điểm rồi nhân rộng”. Các nghiên cứu tại hầu hết các Quốc gia trên đều ghi nhận: Dinh dưỡng hợp lý kết hợp với tăng cường hoạt động thể chất là nền tảng cho sự phát triển thể lực, sức khỏe, trí tuệ, tâm vóc của trẻ, là việc làm cần thiết để cung cấp khả năng kiểm soát quá trình tiến triển của tình trạng béo phì, kiểm soát ngăn chặn tình trạng suy dinh dưỡng và các bệnh tật mãn tính liên quan. Dinh dưỡng hợp lý kết hợp tăng cường hoạt động thể lực còn không chỉ mang lại lợi ích về kinh tế cho Quốc gia mà còn mang ý nghĩa xã hội thiết thực như : giảm đáng kể kinh phí chăm sóc y tế và thu được năng suất lao động cao khi trẻ trưởng thành.

Về kết quả triển khai mô hình điểm “Bữa ăn học đường đảm bảo dinh dưỡng hợp lý kết hợp

tăng cường hoạt động thể lực” qua nghiên cứu tài liệu tổng kết, báo cáo tóm tắt kết quả triển khai tôi, tôi xin tiếp cận ở một góc nhìn theo logic khoa học đơn giản hơn để đưa ra nhìn nhận của cá nhân nhằm cung cấp Kết quả triển khai trong thực tế mô hình điểm “Bữa ăn học đường đảm bảo dinh dưỡng hợp lý kết hợp tăng cường hoạt động thể lực” được khái quát qua 5 vấn đề sau:

Thứ nhất: Mô hình điểm này là gì?

Thứ hai: Mô hình điểm này các yếu tố cấu thành nào?

Thứ ba: Mô hình điểm triển khai được xác định sự tác động – can thiệp bằng công cụ, phương pháp nào?

Thứ tư: Mô hình điểm khi triển khai phụ thuộc vào những điều kiện, yếu tố nào?

Thứ năm: Mô hình điểm khi triển khai như thế nào và thu được những kết quả gì trong thực tế triển khai?

Với logic và cách tiếp cận kết quả triển khai mô hình điểm như nêu trên chúng tôi nhận thấy:

-Thứ nhất: Dù chưa đưa ra được khai niệm hay định nghĩa một cách cụ thể “Bữa ăn học đường đảm bảo dinh dưỡng hợp lý kết hợp tăng cường hoạt động thể lực” là gì? Xong việc trình bày cấu trúc, nội dung (Tại phần IV của báo cáo tổng kết) cho thấy mô hình đã xây dựng, kiểm chứng trong thực tiễn là sự phản ánh đúng nội dung được Thủ tướng chính phủ quy định tại Quyết định 41/QĐ-TTg ngày 8/1/2019. Mô hình có cấu trúc, nội dung rõ ràng, phù hợp điều kiện thực tiễn phát triển KT-XH của đất nước và phù

hợp với mục tiêu, nhiệm vụ của Đề án 641. Điểm tích cực là mô hình đề xuất kiểm chứng có quy trình áp dụng phù hợp nên mang tính khả thi. Về bản chất mô hình được thiết kế theo “khuôn mẫu chung” nhưng được cụ thể hóa: Chi tiết cho hai đối tượng khác nhau là mầm non và tiểu học với các nội dung thiết kế tách biệt cả về chất và lượng cho mỗi đối tượng được gắn chặt với các định hướng cơ bản của các yếu tố tác động liên quan mô hình như truyền thông, cơ sở vật chất – trang thiết bị đảm bảo công tác quản lý – giám sát khi triển khai, nguồn lực thực hiện. Điều này cho thấy nếu kiểm chứng có kết quả tốt sẽ có cơ sở trở thành một trong những mô hình tốt về “Bữa ăn học đường đảm bảo dinh dưỡng hợp lý kết hợp tăng cường hoạt động thể lực” và có thể được coi là một trong những giải pháp quan trọng trong quá trình đạt được các mục tiêu, nhiệm vụ được quy định trong Đề án 641.

-Thứ hai: MHD được xây dựng – kiểm chứng bao gồm 3 yếu tố cấu thành: *Một là* “Bữa ăn học đường” (được xây dựng riêng biệt cho 2 đối tượng can thiệp khác nhau – Mầm non và Tiểu học với những định hướng cụ thể cả về chất và lượng cho bữa chính, bữa phụ thông qua các khung thực đơn); *hai là* yếu tố “tăng cường hoạt động thể lực” (tương tự như bữa ăn học đường được thiết kế riêng biệt cho 2 đối tượng can thiệp khác nhau – Mầm non, tiểu học với cách tiếp cận khác mới: “chơi – vận động” kích thích sự cảm nhận, sự hứng thú và sự thoải mái của người học thông qua việc sử dụng trò chơi vận động, các tư thế yoga, các bài tập có và không có dụng cụ hướng đến nâng cao thể lực, sức khỏe, tầm vóc, thể lực) – là cách làm sáng tạo trong thiết kế mô hình điểm; *ba là* hoạt động “truyền thông – giáo dục” (được chỉ rõ nội dung hình thức truyền thông giáo dục với các đối tượng tác động khác nhau: Học sinh, giáo viên, phụ huynh học sinh, cán bộ quản lý giáo dục, các nhân viên phục vụ, giám sát v.v...) – đây là điểm tích cực sáng tạo khi so sánh đối chiếu với các công trình triển khai tương tự (thuộc đề án 641 và một số chương trình đề án tương tự tại một số quốc gia khác – chú trọng về dinh dưỡng

và hoạt động thể chất). Với 3 yếu tố cấu thành mô hình điểm như trên được chúng tôi nhìn nhận là có cơ sở khoa học và phù hợp với điều kiện thực tiễn ở Việt Nam.

-Thứ ba: Việc thiết kế - xây dựng MHD đã triển khai trong thực tiễn đã cần trọng tính toán các yếu tố xác định sự tác động của mô hình đến đối tượng can thiệp. Dù không quá chi tiết song việc lựa chọn các chỉ số chiều cao, cân nặng, tỉ lệ phần trăm số đối tượng can thiệp thừa cân, béo phì, suy dinh dưỡng; các chỉ số đánh giá sức mạnh, sức nhanh, sức bền, sự khéo léo - mềm dẻo, nhịp tăng trưởng Brondy, cùng các hình thức trắc nghiệm qua phiếu hỏi, được coi là đủ là phù hợp và đủ để đánh giá được sự tác động của mô hình đến đối tượng can thiệp. Kết quả thu được khi sử dụng các công cụ, phương tiện, phương pháp đánh giá này là đủ cơ sở để đưa ra được các nhận định, bình luận, nhận xét và kết luận về sự tác động của mô hình

-Thứ tư: Các yếu tố đó, các điều kiện ảnh hưởng, tác động đến việc triển khai MHD trong thực tiễn đã được xác định, điều tra khá chi tiết, tỉ mỉ. (Được trình bày tại phần I của báo cáo tổng kết). Các phương pháp tổng hợp, điều tra, khảo sát là phù hợp và được tiến hành ở hai nội dung chủ yếu liên quan dinh dưỡng và tổ chức bữa ăn học đường; liên quan đến công tác GDTC - TT học đường. Các điều tra khảo sát tổng hợp này cho thấy rất rõ bức tranh khá toàn diện về vấn đề mà mô hình điểm sẽ tác động, can thiệp để từ đó xác định được rõ ràng hơn sự cần thiết phải triển khai, kiểm chứng trong thực tiễn một mô hình điểm với mục tiêu chung và 3 mục tiêu – nhiệm vụ cụ thể rõ ràng. Cách tiếp cận này là đúng, dù chưa thực sự đủ (thiếu các yếu tố về thực trạng đối tượng tham gia triển khai bữa ăn học đường, dinh dưỡng học đường, y tế cơ sở, nhân lực tham gia tổ chức hoạt động thể lực và một vài yếu tố khác như cơ sở pháp lý, công tác xã hội hóa trong trường học v.v...). Tuy nhiên các yếu tố đó, các điều kiện cơ bản ảnh hưởng, tác động đến việc triển khai mô hình điểm cơ bản là đủ để “hướng trước – nhìn trước” được những thuận lợi, khó khăn khi triển khai MHD trong thực tế.

Ảnh minh họa (Nguồn Internet)

-Thứ năm: Về kết quả đạt được, những kết luận – khuyến nghị qua kết quả đạt được. Tôi thống nhất và đánh giá cao kết quả đạt được khi triển khai MHD trong thực tiễn đã được trình bày trong báo cáo tổng kết. Các kết quả thu được cho thấy sau can thiệp các chỉ số đã chọn lựa phản ánh chiều cao, cân nặng, tỉ lệ thừa cân béo phì, tình trạng suy dinh dưỡng, các tố chất thể lực đều có sự biến đổi theo xu hướng tốt và góp phần phát triển được tầm vóc – thể lực của đối tượng can thiệp. Điểm đặc biệt và khá ấn tượng là việc triển khai kiểm chứng MHD trong thực tiễn đã đưa ra được các kết luận về sự thay đổi nhận thức của những đối tượng (nhà trường, giáo viên, cán bộ quản lý, cán bộ dinh dưỡng, phụ huynh học sinh, cán bộ y tế, các thầy cô đảm nhiệm công tác giảng dạy môn học thể dục và tổ chức hoạt động thể thao trường học) trong nâng cao nhận thức, kiến thức về dinh dưỡng hợp lý và tăng cường hoạt động thể lực (điều mà khi triển khai Đề án 641 ít được quan tâm). Cùng với kết luận mang tính nhận định (nhưng có cơ sở khoa học) về sự kết hợp giữa gia đình, nhà trường và các đơn vị đồng hành là một kết luận thú vị mang tính gợi mở cho việc đẩy mạnh chủ trương “đẩy mạnh công tác xã hội hóa, kêu gọi các nguồn lực xã hội trong lĩnh vực giáo dục, đào tạo, y tế, TDTT” của Đảng và Nhà nước.

Các khuyến nghị đưa ra căn cứ trên kết quả triển khai MHD trong thực tiễn là phù hợp nhưng chưa cụ thể. Ví dụ: Cần phải xây dựng mới hay sửa đổi cụ thể chính sách nào để tăng cường công tác xã hội hóa khi áp dụng luật Đối

tác công tư (PPP); Chính sách nào về thuế về giảm trừ nghĩa vụ thuế cho Doanh nghiệp, về hoạch toán đầu vào, đầu ra cho Doanh nghiệp? Hướng dẫn bổ sung nào cho quảng cáo – quảng bá sản phẩm dinh dưỡng, dụng cụ - thiết bị thể thao trong trường học v.v...

Ý kiến đề xuất và khuyến nghị: Qua nghiên cứu báo cáo tổng kết, qua trực tiếp tham gia giám sát việc triển khai MHD trong thực tiễn tôi đánh giá kết quả triển khai mô hình điểm đã đạt được nhiều kết quả quan trọng, tích cực, là cách tiếp cận tổ chức thực hiện đúng góp phần quan trọng trong việc triển khai QĐ 41 của Thủ tướng chính phủ trên phạm vi cả nước, và là một mô hình cần được lồng ghép triển khai cùng Đề án 641. Tuy nhiên những tồn tại trong quá trình triển khai cần được tổng hợp, trình bày với Ban chỉ đạo về: Các chính sách cụ thể cần điều chỉnh, cần ban hành để khắc phục những khó khăn trong quá trình triển khai mô hình này trên phạm vi toàn quốc (theo hướng cho từng nhóm đối tượng đặc biệt cho vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc thiểu số và hải đảo), để thuận lợi hơn khi lồng ghép trong triển khai cùng Đề án 641; Hai là cần đưa ra một cách cụ thể hơn về các hướng dẫn tài chính nhất là đơn giá – định mức tối đa – tối thiểu về dinh dưỡng nhưng vẫn đảm bảo các định mức về lượng và chất của các thực đơn bữa ăn đã xây dựng; Ba là cần xây dựng quy trình triển khai chi tiết và cụ thể hơn khi triển khai mô hình trên phạm vi rộng gắn với các Đề án, Chương trình có mục tiêu tương tự để thuận lợi cho quá trình liên thông, lồng ghép.